

INNOVATIVE LONG HANDLE BAĞLAMA (IN DISORDERED ORDER) FINDINGS REGARDING TRANSPOSED EXECUTION

Doğukan DURSUN*¹

*Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Devlet Konservatuvarı

Abstract

In this study, the problems encountered in transposed execution in innovative long neck baglama (broken order) and solution suggestions for these problems are presented. In addition, the changes that the baglama, one of the most important and most used instruments of Turkish Folk Music, has undergone throughout the historical process from Dede Korkut to the present day have been examined. An attempt has been made to establish a connection between the structural change of baglama and the change in its name in the process from kopuz to baglama. Baglamas, which are used in different regions with their physical structure and performance dimension, are performed in different order in different regions of Anatolia. Positions and positionings are determined according to the preferred tuning scheme. In addition, the variety of different performances in many orders reveals the richness of Traditional Turkish Folk Music. Case study design was used in this research. The situation examined in the study; The problems encountered in the performance of innovative corrupt order transpose and the solution suggestions for these problems. In this regard, a situation assessment was made to identify the problems encountered and suggest solutions. Within the scope of the research, the opinions of field experts were consulted and a semi-structured interview form was used to collect data. In addition, it is thought that this research will contribute to the development of playing technique with positional richness in the performance of baglama by presenting suggestions that provide fret alignments of baglama in a single chord and help to ensure alignment with additional frets by making a positive transfer through the formation of positioning logic while performing in many baglama patterns. In line with the data obtained from the research; Different positioning in the layouts coincides with the logic of transposing performance in baglama and helps to make a positive transfer; This problem can be eliminated by adding additional pitches in decision pitches where transposed performance cannot be performed and the pitch sequence does not allow; It has been concluded that the resulting performance is presented as innovative performance, different from traditional performance, and that such performances create different repertoires that develop different playing techniques.

Keywords: Baglama, Tuning, Transpose.

YENİLİKÇİ UZUN SAP BAĞLAMADA (BOZUK DÜZENDE) TRANSPOZE İCRAYA YÖNELİK TESPİTLER

Özet

Bu çalışmada, yenilikçi uzun sap bağlamada (bozuk düzen) transpoze icrada karşılaşılan problemler ve bu problemlere yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Ayrıca, Türk Halk Müziğinin en önemli ve en çok kullanılan çalgılarından biri olan bağlamanın Dede Korkut'tan günümüze gelene kadar tarihsel süreç içerisinde uğradığı değişimler irdelenmiştir. Kopuzdan bağlamaya kadar gelen süreçte bağlamanın uğradığı yapısal değişimle birlikte isminde olan değişiklikler arasında bir bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Farklı bölgelerde farklı boyutlarda kişisel istek ve deneyimlere göre oluşan fiziksel yapısı ve icra boyutuyla kullanılan bağlamalar, Anadolu'nun farklı yörelerinde farklı düzenlerle icra edilmektedir. Tercih edilen akort düzenine göre pozisyon ve konumlandırmalar belirlenmektedir. Bununla birlikte birçok düzende farklı icra çeşitliliği Geleneksel Türk Halk Müziğinin zenginliği ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada durum çalışması deseni kullanılmıştır. Çalışmada incelenen durum; yenilikçi bozuk düzen transpoze icrasında karşılaşılan problemler ve bu problemlere yönelik çözüm önerileridir. Bu doğrultuda karşılaşılan sorunların belirlenmesine ve çözüm önerilerine ilişkin bir durum tespiti yapılmıştır. Araştırma kapsamında alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuş ve veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Ayrıca bu çalışmada, birçok bağlama düzeninde icra yapılırken konumlandırma mantığının oluşmasıyla olumlu aktarım yaparak tek akortta bağlamanın perde dizilimlerini sağlayan ve ilave perdelerle dizilimin sağlanmasına yardımcı olan öneriler sunularak bağlamanın icrasında pozisyon zenginliğiyle çalım tekniğinin geliştirilmesine katkı sunulacağı düşünülmektedir. Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda; düzenlerde farklı konumlandırmanın, bağlamada transpoze icra mantığıyla örtüştüğü ve olumlu aktarım yapılmasına yardımcı olduğu; transpoze icranın

¹ Sorumlu Yazar E-Mail: dogukan.dursun@inonu.edu.tr / Doi: 10.22252/ijca.1511869

gerçekleştirilemediği perde diziliminin müsaade etmediği karar perdelerinde, ilave perdeler eklenerek bu problemin ortadan kaldırılabildiği; oluşan icranın geleneksel icradan farklı yenilikçi icra şeklinde sunulduğu ve bu tür icraların farklı çalım tekniğini geliştiren farklı repertuvarlar oluşturduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bağlama, Akort, Transpoze.

GİRİŞ

Türk Halk Müziği denildiğinde Türk toplumunun duygularını ifade eden türküler ve bu türkülerini icra ederken eşlik çalgısı olarak kullanılan bağlama çalgısı akla gelmektedir. Tarihsel süreçte sözlü ve sesli kültür içerisinde kullanılan bağlama, müzik kültürünün gelecek kuşaklara aktarılmasında ve kalıcı olmasında önemli bir araç olarak görülmektedir. Kültür, "Toplumu ayakta tutan, bir millete toplum olma özelliği kazandıran, maddi-manevi değerler bütünüdür." (Karagöz Dursun, 2023: 647). Dolayısıyla toplumun varlığını devam ettirmesinde, değerlerinin bozulmadan gelecek kuşaklara aktarılmasında ve müzik kültürünün yaşatılmasında Türk Halk Müziği ile bütünleşmiş olan bağlama çalgısının önemi büyüktür. Türk Halk Müziğinin en önemli öğelerinden başında gelen bağlama çalgısı, günümüzdeki halini alan kadar birçok değişikliğe uğramıştır. Bağlama ailesindeki farklılıklar yöresel, bölgesel ve kullanım alanlarından kaynaklı farklılıklar olarak sınıflandırılabilir. Dede Korkut zamanında kopuz olarak ortaya çıkıp, günümüze bağlama ve ailesi olarak gelene kadar birçok değişimi de beraberinde getirmiştir.

Derin ve kapsamlı bir geçmişe sahip olan "bağlamanın" Asya kökenli "kopuzdan" geldiği bilinmektedir. Asya insanının en eski kültür ürünlerinden biri olarak kabul edilen kopuz, geniş bir sahaya yayılarak ait olduğu topluluğun sembolü haline gelmiştir. Kopuz sadece Asya kültüründe değil Anadolu kültüründe de önemli yere sahiptir (Parlak, 2000). Kültürün önemli bir öğesi olan bağlama tarihsel süreç içerisinde bulunduğu zaman dilimlerinde yapısal değişikliklere uğrayarak günümüze bağlama adıyla ulaşmıştır. Bağlama adının tam olarak nereden geldiği ve nereden alındığı bilinmemekle birlikte bu konuda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu konudaki çalışmalar incelendiğinde, sapına perde bağlanmasından dolayı bu adı aldığı görüşü ağırlık kazanmıştır. Bir başka görüş ise, deri göğsü olan bu çalgının göğsünün ağaçla kaplanmasından ve bağlanmasından dolayı bağlama adını aldığıdır. 17.yüzyıldan sonra, bağlama adının bağlamanın sapına bağlanan perdelerle ilgili olması görüşü, sapına perde bağlanan diğer sazların adının neden bağlama olmadığı sorusunu akla getirmiştir (Gâzmihal, 1958). Türkiye'de hemen hemen bütün bölgelerde kullanılan bağlama çalgısı toplum arasında saz olarak bilinmektedir. Bir Asya çalgısı olan kopuzdan türeyen bu çalgı 14. yy.'da teller bağlandıktan beri Anadolu'da bağlama ismi ile anılmaktadır (Say, 2002: 52).

Bu araştırmanın temelini oluşturan bağlama çalgısı; tekne, göğüs, sap, perde, burgu, üst eşik, alt eşik, tarak ve tel kısımlarından oluşmaktadır. Emnalar (1998), bağlamanın kısımlarını şu şekilde ifade etmektedir:

Tekne: Bağlamanın uzuvlarının birleştirildiği ve sesin çıkış kaynağı denilen armudi kısımdır. Oyma ve yaprak (dilimli) olmak üzere iki çeşit tekne yapım şekli vardır.

Göğüs: Kızılçam, Ladin, Köknar gibi sık elyafı ağaçlardan yapılmaktadır.

Sap: Sert ağaçtan yapılan, sazın perdelerinin bulunduğu kısımdır.

Perde: Sapın üzerinde bağlanan notanın yerlerini belirten misinalardır.

Burgu: Alt eşik bağlanan tellerin bağlandığı sapın ucuna takılan ve akort ayarının yapıldığı kısımdır.

Üst eşik: Burgulara giden tellerin gruplar halinde ayrılıp tekne ve sap üzerindeki yüksekliği ayarlayan kısımdır.

Alt eşik: Bağlamaya bağlanan tellerin belli seviyede yukarıda tutulmasını sağlayan kısımdır.

Tarak: Tellerin tekneye bağlandığı sert ağaçlardan yapılan kısımdır.

Tel: Eskiden at kılı ve bağırsaktan yapılan, günümüzde ise çelikten yapılan ve sesin çıkmasının sağlayan araçtır. Orta ve büyük boy sazlarda düz tellerin yanında sırma teller de kullanılmaktadır.

Anadolu'daki bölgesel farklılıklarla birlikte yaşam tarzlarındaki değişiklikler de Türk Halk Müziğindeki çeşitlilik ve zenginlikleri ortaya çıkarmaktadır. Türkülere eşlik edilen bölgeler değiştikçe bağlama çalgısının boyutları, düzenleri ve icra şekilleri değişkenlik göstermektedir. Kültürel zenginliklerin ortaya çıkmasıyla birlikte bağlama çalgısında görülen boyutsal değişiklikler bağlama ailesini oluşturmaktadır. Türk Halk Edebiyatının aktarımında önemli ve etkili bir araç olan, yalın veya toplu icradan, farklı müzik türlerinde kullanıma kadar geniş bir icra yelpazesine sahip olan bağlama ailesinde farklı boyutlarda farklı düzenlerde icra yapılmaktadır (Göktaş, 2020 (b): 79).

Emnalar (1998), bağlama ailesinin boyutlarının büyükten küçüğe doğru sıralanışını şu şekilde sınıflandırmış ve açıklamıştır:

Meydan Sazı: Genellikle meydanlarda çalındığı için bu isim verilmiştir. 12 tel takıldığı için 12 telli de denilen sazımızda 30-32 perde bulunmaktadır. Tel boyu 112-115 cm'dir. Bas ses veren bam telleri bulunur. Üzerine takılan kalın tellerden dolayı çalım güçlüğü yaşanmaktadır. Bu zorluktan dolayı icra eden azdır.

Divan Sazı: Meydan sazından biraz daha küçüktür. Üçerli gruplar halinde 9 teli vardır. Boyu yaklaşık 102-104 cm'dir. Özellikle uzun havalardaki açılışlarda anlamlı ve mistik bir hava yaratır.

Bağlama: En çok kullanılan halk çalgımızdır. Bu yüzden diğer bağlama ailesi üyeleri de bu isimle anılır. Birçok yöremizde saz olarak da adlandırılır. Teller üçerli ve ikişerli olabilir. 18-24 perdesi vardır. Orta ve üst tellerin değişik düzenlere akordu ile birçok düzende çalınabilir. Bağlamanın ses genişliği 2 oktavdır.

Tambura: Bağlamadan bir boy küçüktür. 3 grup halinde 6 teli vardır. Her grupta tel oktavlı akort edilir. Alt ve üst tellerin yanına bir sırma, orta telin yanına cim (cin) teli takılır. Ses genişliği 2 oktavdır.

Çöğür: Cura ile tambura arasında bir sazdır. Curadan büyük tamburadan küçüktür. Boyu 60-70 cm civarındadır. Anadolu'nun her yöresinde çalınır. Bağlama düzeni, âşık düzeni, avşar düzeni gibi isimlerle adlandırılan çöğür düzeni üç tellide olduğu gibidir. 15 perdesi vardır.

Cura Bağlama: Curadan büyük, bağlamadan küçüktür. Çöğür ile karıştırmamak gerekir. Boyu çöğürden büyüktür.

Cura: Tezene ile çalınan bağlama ailesinin en küçük üyesidir. Kastamonu yöresinde bodur ve küçük olarak adlandırılır ve bu yörede bulgara olarak da bilinmektedir. Boyu 50 cm civarındadır. Akordu bağlama düzeninin bir oktav tizidir.

Üç Telli: Adını tellerden almıştır. Boyu 36-46 cm arasındadır. Parmak ile çalınır. Burdur ve yöresinde boğaz havaları işaret parmağı ile vurularak çalınır. Bu çalış şekline döğme denir.

İki Telli: Cura bağlama büyüklüğündedir. İki tane teli bulunmaktadır.

Bulgari: Müslümanlığı kabul etmiş olan bazı Bulgar Türk oymakları Trakya yoluyla Anadolu'ya inerek Toroslara komşu bazı yerlerde konaklamışlardır. Bulgari sazının onlardan geldiği düşünülmektedir.

Oluşumunda ihtiyaç duyulan ses aralığına göre boyutlandırılıp, şekilsel olarak yöreden yöreye, kişisel deneyim ve tercihlerle farklı şekillenerek günümüzdeki halini alan ve kendine has icra karakteri olan bağlama ailesi, Türk Halk Müziğinde önemli bir yere sahiptir. Bağlama çalgısının günümüzdeki boyutları incelendiğinde, boyutlardaki farklılığın; yöresel farklılıklar, kullanım alanları ve müzik topluluklarındaki bayan erkek karar seslerinde mutabık kalınan icra ve akort farklılığı gibi nedenlere bağlı olduğu söylenebilir.

Bağlamada Düzenler

Düzen, akort, ahenk; bir çalgının akordu veya düzeni çalgıdan elde edilmek istenen ses perdelerinin belirli ve kesin oranlara ayarlanmasıdır. Belirlenen perdeyi referans alarak çalgının seslerini düzenleme işlemidir (Say, 2002: 168). Bağlamada farklı düzenlerin icrasında, mantık olarak transpoze icrasına ilaveten taşındığı perdenin üzerine kurulu farklı pozisyon bilgisini ortaya çıkılmaktadır. Genel olarak baktığımızda geleneksel icranın dışına çıkmadan bağlamada belirlenen düzen içerisindeki karar ve belirli güçlü ses perdelerindeki ahenk bozulmadan farklı pozisyon bilgisi geliştirilerek transpoze icra gerçekleştirilmektedir. Tablo 1'de bağlamada kullanılan bu düzenlere ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Bağlamada Kullanılan Akort Düzenleri

Düzenlerin Adları	Alt Teller	Orta Teller	Üst Teller	Düzenlerin Karar Sesleri
Bozuk(Kara) Düzen	La	Re	Sol	La
Bağlama Düzeni	La	Re	Mi	Mi
Misket Düzeni	La	Re	Fa(Diyez)	Fa(Diyez)
Müstezat Düzeni	La	Re	Fa	Fa
Ümmi Düzeni	La	La	Re	La
Hüseyni Düzeni	La	La	Mi	La
Acemaşiran Düzeni	La	La	Fa	Fa
Hüzzam Düzeni	La	La	Fa(Diyez)	Fa (Diyez)
Kütahya Düzeni	La	Re	Re	Re
Abdal Düzeni	La	La	Sol	La
Rast Düzeni	La	Do	Sol	Do
Eviç Düzeni	La	Si	Sol	Si

Sabahi Düzeni	La	Do	La	La
Yeksani(Irızva)Düzeni	La	Re	La	La
Zirgüle Düzeni	La	Fa	Sol	Sol
Kayseri Düzeni	La	Mi	La	La
Çargah Düzeni	La	Re	Sol	Si
Segâh Düzeni	La	Re	Si	Si
Sûr Düzeni	La	Mi	Si	La

Kaynak: Emnalar, 1998.

Türklerin en yaygın sazı olan bağlama, Anadolu'nun farklı yörelerinde, değişik akortlarla yani düzenlerle icra edilmektedir. Düzen kelimesi bağlamanın tellerinin akort edilmesi anlamında kullanılmaktadır. Yaygın olarak bilinen "kara düzen" in (bozuk düzen) yanı sıra son yıllarda yaygınlaşan "bağlama düzeni" en çok bilinen ve kullanılan iki düzendir. Bunların dışında farklı yörelerde farklı düzenlerde mevcuttur. Tablo 1'de görüldüğü gibi bağlamanın telleri üç grupta incelenmektedir. Alt-orta-üst tellerin değişik seslere çekilmesiyle farklı düzenler ortaya çıkmaktadır. Tespit edilen düzenlerin hepsinde alt tel La sesi kabul edilip, diğer teller buna göre belirlenmektedir (Emnalar, 1998: 62).

Bağlamada Transpoze Yaklaşım

Günümüzde birçok düzende farklı icra şekilleri mevcut olan bağlama, farklı düzenlerde farklı çalım teknikleri ile icra edilmektedir. Düzenler arasında bozuk düzen (kara düzen) ve bağlama düzeni (kısa sap) en yaygın olarak icra edilen düzenlerdir. Bağlamada aynı akortta ve belirli karar seslerinde yapılan icralar, yöresel özellikleri içerisinde barındırırken, karar sesi veya güçlü olarak kullanılan perdelerde teller arasındaki armonik duyumu da belirli ölçülerde korumaktadır. Geleneksel bağlama icrasının yanı sıra sosyal medya araçlarının çoğalmasıyla birlikte her alanda artan etkileşim ve değişim bağlamada da görülmektedir. Farklı çalgılardan etkilenecek bağlamaya uyarlanan yapısal özellikler, farklı çalgıların icra şekillerinin bağlamaya uyarlanması gibi değişimleri de beraberinde getirmiştir.

Özünde ağırbaşlı bir icra karakterine sahip olan ve çeşitli yöresel üslup/tavır özellikleri ile şahsiyetini belirleyen bağlama, THM dışındaki farklı müzik türlerinde bu şahsiyetinin dışında farklı bir icra dokusuna bürünmektedir. (Haşhaş, 2017: 89).

Göktaş'a (a). (2020) göre bağlama icrası;

- Geleneksel olarak geçmişten günümüze aktarılan tüm icra tarz ve çeşitleri "geleneksel/otantik icra" biçimi,
- Gelenekselliğin dışında gelişen kişisel icra tarzlarının tümü "yenilikçi icra" biçimi,
- Bağlamanın yapısal (organolojik) değişimine bağlı olarak bu sazlar üzerinde şekillenen tüm icra tarz ve çeşitleri "yenilikçi modern icra" biçimi,
- Sosyokültürel etkileşimler sonucu gelişen tüm icra tarz ve çeşitleri "yenilikçi sentez icra" biçimi şeklinde kategorize edilmiştir.

"Baş döndürücü bir hızla ilerleyerek etkisini her geçen gün daha fazla hissettiren bilgiye ulaşmayı ve bilginin aktarımını kolaylaştırması bakımından yaşamı birçok noktada etkileyen teknoloji" (Karataş, 2024: 1301) ve sürekli değişerek gelişen dünyada, küreselleşmenin etkisiyle her alanda olduğu gibi bağlama çalgısında da etkileşimler ve değişimler yaşandığını söylemek mümkündür. Geçmişten gelen müzik mirası bağlama icrasında geleneksel yapı kapsamında önemli tecrübeler kazandırmaktadır. Başka çalgılarda görülen icra şekillerinin bağlamaya uyarlama çabaları icracılarda geleneksel dinleyici bakış açısıyla kabul görmeme kaygısı taşımaktadırlar. Bu kaygı yaşansa da arayış içerisinde olmak ve değişimden kaçmak mümkün değildir. Bağlama icrasında geleneksel icranın yanı sıra bağlamanın kullanım alanlarına göre ihtiyaçtan kaynaklı evrensel müziğe uyum sağlama çabalarıyla transpoze yaklaşımlarına başvurulmaktadır. Bağlamada transpoze, evrensel müzik anlayışıyla tek çalgı üzerinden ihtiyaç duyulan tonlara yönelik akort ve perde düzenlemeleriyle icra gerçekleştirilme çabalarından kaynaklanmaktadır.

Yenilikçi Bozuk Düzen İcrasında Transpoze Yaklaşımları

Saygun (1937:9), türkülerin nota yazımının tespitinde La karar perdesinde karar kılmasını şu şekilde açıklar: Anadolu'da söylenen türküler, La karar perdesi ile hiçbir değiştirici işarete lüzum kalmaksızın yazılabilir. Karar

sesi La kabul edildiği takdirde, sanat musikisini aynı perde üstünde karar kılan makamları ile bir transpozisyona ihtiyaç duyulmaksızın mukayeseler yapılabilir. Bununla beraber, komalı sesler için de Suphi Ezgi'nin 1936'da yayınlanan "Nazari ve Ameli Türk Musikisi" eserinde yer alan değiştirici işaretler üzerinde küçük değişiklikler yapılarak kullanıldığı görülmüştür.

Türkiye'deki halk müziği derlemelerinde, Saygun'un bilimsel analizlerin yapılabilmesi için notanın itinayla kullanılmasına yönelik yaklaşımı, La karar perdesi temel alınarak yazılan nota dışında onay görmemiştir. Mahmut Ragıp Gazimihal, Ferruh Arsunar, Vahit Lütfi Salcı, Sadi Yaver Ataman, Muzaffer Sarısözen ve Veysel Arseven gibi çeşitli araştırmacılar, Cumhuriyet dönemi başlarında yapmış oldukları notalı yayınlarla her ne kadar nota yazımında farklı yaklaşımlara sahip olsalar da zaman içerisinde, Saygun'un düşüncesinin ürünü olan karar perdesi La üzerinden düşünülen şekle dönüşmüştür (Özdemir, 2019: 2134). Buradan hareketle La kararlı icrada karar sesinin tonal karşılığı düşünülmeksizin icra gerçekleştirilir. Yapılan icranın gerçekleştirildiği perde la kabul edilerek çalınan eserin dizisini perdelerle olumlu aktarım yaparak o perde temel alınarak üzerinde icra edilir.

Karadeniz (1965), transpozisyonun tanımını ve maddelerini şu şekilde belirtmiştir: "Bir eseri makamının skalasındaki aralıkları bozmamak şartı ile karar perdesinden başka bir perde üzerine taşımaya transpozisyon ya da şed denir. Bu tarihten anlaşılacağı üzere transpozisyonun şartları şöyle özetlenebilir."

- Çalınacak olan eserin karar perdesi önceden belirtilecek herhangi bir perde üzerine taşınacaktır,
- Eserin bestelendiği makamın iskalası göz önüne alınacak ve bu iskalanın perdeleri arasındaki aralıklar aynen korunacaktır,
- Bu şekilde hareketle eserin kullandığı perdelerin karşılığı olan yeni perdeler tespit edilecektir.

Genellikle 38 ve 42 tekne boyları arasındaki ölçülerde tercih edilen çalgının standartlaşmış bir ölçüsü olmadığı bilinmektedir. Standartlaşma kazanmamış olan ve perde sayısı genellikle 23 olmasına rağmen icracıların kendi istek ve ihtiyaçlarına göre fazla perde sayısı kullandıkları görülmektedir. Uzun sap bağlamada birçok farklı akort sisteminde düzenler kullanılmaktadır. Uzun sap bağlamada en yaygın olarak bilinen akort ise;

Alt teller: La

Orta Teller: Re

Üst Teller: Sol

Şeklinde akortlanıp "Bozuk Düzen" ismini almıştır. Yukarıda belirtilen akort biçimi evrensel frekanslara göre ayarlanmadığından (alt teller için) la sesinin, çoğu zaman (piyanoya göre) si, do, do diyez, re vb. notalarından herhangi birine akort edilerek icrası gerçekleştirilmektedir (Haşhaş, 2013: 19).

Uzun Sap bağlamada farklı düzenlerdeki icralar mantık olarak düşünüldüğünde bir nevi transpoze mantığı kullanılmaktadır. Fakat transpozenin yanı sıra değişen akortla birlikte ana karar sesinin yeri değişirken tellerin çekilmiş olduğu seslerle birlikte pozisyon konumlandırması değişmektedir. Uzun sap bağlamada en yaygın kullanılan bozuk düzen üzerinden transpoze icrasını incelendiğinde la kararlı gerçekleşen icrada herhangi bir sorun yaşanmamaktadır. Fakat La kararlı icrada evrensel frekansta olan seslerle aynı olmadığından ve la karar dediğimiz ses, ayarlanmak istenilen sese (ton sesi) göre değişkenlik göstermektedir. Bağlamanın akordunun yapıldığı ses üzerinden perdelerin çalınabilecek karar sesleri düşünülmektedir.

Bozuk düzen bağlama icrasında çalınabilecek kararlar düşünüldüğünde sırasıyla la, si, do, re, mi, fa, sol kararlarında gerçekleştirilebilir. Bağlamada kromatik olarak kararlarda icra gerçekleştirilememesinin sebebi dizileri aktarırken koma perdelerinin dizilime müsaade etmemesinden kaynaklanmaktadır. La, si, do, re, mi, fa, sol, kararlarında icralar gerçekleştirilirken do ve fa kararlarda dizilerin aktarımında perdeler müsaade etmediğinden dolayı bu sorunu ilave perdelerle çözmek mümkündür. Bu çözümler yenilikçi yaklaşım olarak düşünülebilir. Bu kararlarda icra yapılırken karar sesini güçlendirecek dem olgusu elde edilememektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada, uzun sap bağlama bozuk düzeninde akort değiştirmeden yenilikçi icra boyutuyla transpoze çalınacak olan kararlarda icra hâkimiyetini arttırmak, bağlamada icra bakımından pozisyon çalım zenginliğini ortaya çıkarmak, transpoze çalımda kararlarda karşılaşılan problemler için çözüm önerileri sunmak ve icra boyutunu zenginleştirmek amaçlanmıştır. La, si, do, re, mi, fa, sol kararlarında transpoze icrasında ortaya çıkan problemlere yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Toplumların varlıklarını sürdürülebilmeleri kültürel miraslarını gelecek nesillere aktarabilmeleri ile mümkündür. Bu miras içerisinde her toplumun kendi öz kültürünü yansıtan Halk Müziği ve halk çalgıları önemli bir yere sahiptir. Bağlama da Türk kültürünün en önemli

sazı ve dolayısıyla bu kültürün aktarımında en önemli çalgılardan biri olarak düşünülebilir. Bu noktada bağlama sazı her yönüyle önemli görülmesi gereken bir çalgı olmakla birlikte yaşayan ve yaşatılacak olan Türk Kültürünün önemli bir ögesi durumundadır. Bu nedenle bağlama sazını her yönü ile ele alan araştırmalar yapılmalıdır. Buradan hareketle araştırmanın önemi şöyle özetlenebilir:

Bu çalışmanın;

- Bağlamada transpoze icrayı kolaylaştıracağı,
- Bu alanda yeni icra yaklaşımları geliştirmesi gibi konuları içeren yeni çalışmalara yön verebileceği düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması “bilimsel sorulara cevap aramada kullanılan ayırt edici bir yaklaşım” olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk vd., 2011). Bununla birlikte durum çalışması bir olayın, programın ya da sistemin derinlemesine incelendiği bir yöntem olarak da bilinir (McMillan, 2000). Bununla birlikte sınırları kesin olarak belli olmayan güncel bir olgunun görgül olarak araştırılması olarak da ifade edilmektedir (Yin, 1994; akt. Merriam, 1998). Bu çalışmada incelenen durum; yenilikçi bozuk düzen transpoze icrasında karşılaşılan problemler ve bu problemlere yönelik çözüm önerileridir. Bu doğrultuda karşılaşılan sorunların belirlenmesine ve çözüm önerilerine ilişkin bir durum tespiti yapılmıştır. Araştırma kapsamında alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuş ve veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

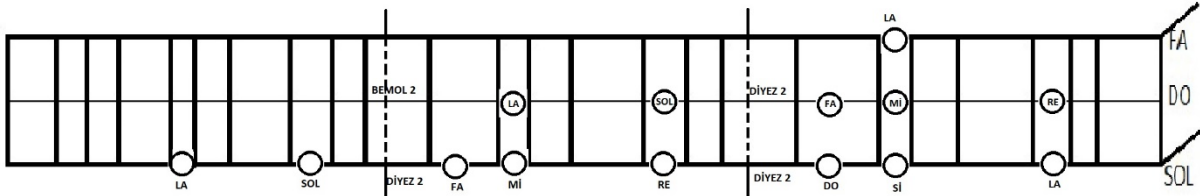
Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmadaki veriler literatür taraması yapılarak ve uzman görüşü alınarak toplanmıştır. Araştırma kapsamında veri toplamak amacıyla alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Formda katılımcılara transpoze icrasında perde dizilimine yönelik sorular yöneltilmiştir. Böylece konu ile ilgili alan uzmanlarından görüş alınarak çalışma daha güçlü hale getirilmiştir. Formlardan elde edilen veriler değerlendirilmiş ve açıklamalar şekillerle desteklenmiştir.

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın amacı doğrultusunda Bozuk düzen la, re, mi ve sol karar icralarında perde dizilimi incelenmiş, bu kararlarda olumlu aktarıma müsait perde yapısı olduğu görülmüştür. Transpoze icra için perde yapısı uygun olmayan kararlar içinse ilave perdeler ile perde yapıları uygun hale getirilmiştir. Bu doğrultuda elde edilen veriler şekillerle desteklenerek yorumlanmıştır.

SI KARARLI PERDE GÖRÜNÜMÜ

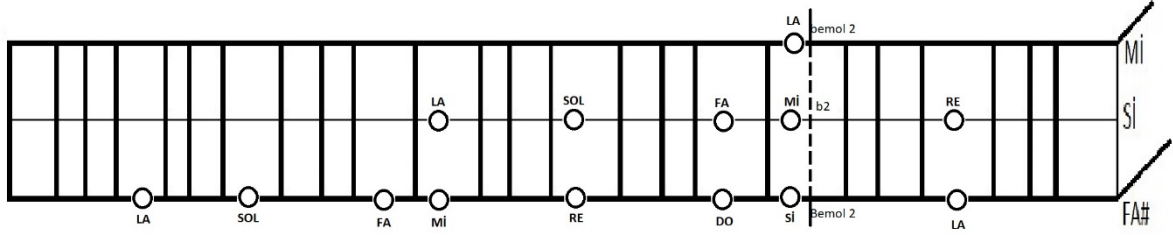

Şekil 1. Bozuk Düzen Si Kararlı Perde Dizilimi

Şekil 1’de Bozuk düzen si kararlı icrada 1. Tel açık sol, 2. Tel açık do ve 3. Tel açık fa düşünüldüğünde perde dizilimi şekil 1’de görüldüğü gibidir. Kesik çizgiler ile gösterilen kısımlara ilave perdeler kullanarak 1.telde do diyez 2 ve fa diyez 2 perdeleri, 2. Telde fa diyez 2 ve si bemol 2 perdeleri, 3. Telde si bemol 2 ve mi bemol 2

perdeleri elde edilebilmektedir. Yatay, çapraz ve dikey icrada perde bakımından sorun yaşamamak için 2 ilave perde kullanıldığında dizilim bakımından sorunlar ortadan kaldırılabilir.

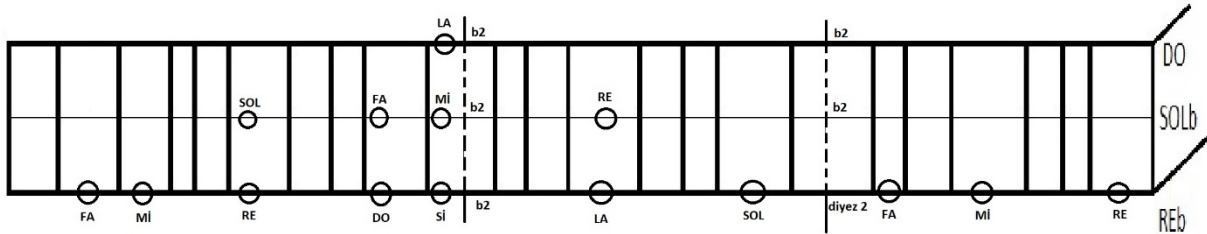
DO KARARLI PERDE GÖRÜNÜMÜ

Şekil 2. Bozuk Düzen Do Kararlı Perde Dizilimi

Bozuk düzen do kararlı icrada 1. Tel açık fa diyez, 2. Tel açık si ve 3. Tel açık mi düşünüldüğünde perde dizilimi şekil 2'de görüldüğü gibidir. Kesik çizgiler ile gösterilen kısımlara ilave perdeler kullanarak 1.telde si bemol 2, 2. Telde mi bemol 2, 3. telde la bemol 2 perdeleri elde edilebilir. Yatay, çapraz ve dikey icrada perde bakımından sorun yaşamamak için 1 ilave perde kullanıldığında dizilim bakımından sorunlar ortadan kaldırılabilir.

FA KARARLI PERDE GÖRÜNÜMÜ

Şekil 3. Bozuk Düzen Fa Kararlı Perde Dizilimi

Bozuk düzen fa kararlı icrada 1. Tel açık re bemol, 2. Tel açık sol bemol ve 3. Tel açık do düşünüldüğünde perde dizilimi şekil 3'te görüldüğü gibidir. Kesik çizgiler ile gösterilen kısımlara ilave perdeler kullanarak 1.telde fa diyez 2 ve si bemol 2 perdeleri, 2. Telde si bemol 2 ve mi bemol 2 perdeleri, 3. Telde mi bemol 2 ve la bemol 2 perdeleri elde edilebilir. Yatay, çapraz ve dikey icrada perde bakımından sorun yaşamamak için 2 ilave perde kullanıldığında dizilim bakımından sorunlar ortadan kaldırılabilir.

Sonuç

Bu araştırmada, Türk Halk Müziğinin en yaygın ve önemli çalgılarından biri olan bağlamanın tarihsel serüveni içerisinde kopuzdan bağlamaya gelene kadar uğradığı değişimler ve etkileşimlere değinilmiştir. Uzun sap

bağlamada bozuk düzenin yanı sıra farklı düzenlerde icralar da görülmektedir. Bu icralar gerçekleştirilirken farklı karar perdelerinde yapılan konumlandırmaların bağlamadaki pozisyon zenginliğini ortaya çıkardığı ve transpoze icraya kolaylık sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle farklı perdelerde yapılan konumlandırmaların transpoze icra mantığıyla örtüştüğü için transpoze icrada perde diziliminin olumlu aktarılmasına kolaylık sağlayacağı söylenebilir.

Transpoze icrayı gerçekleştirebilmek için, transpoze yapılacak karar perdesi üzerine la kararlı olumlu aktarım yapılması gerekmektedir. Ancak bu aktarım gerçekleştirildiği halde perde dizilimlerinin müsaade etmediği karar perdelerinde transpoze icra gerçekleştirilememektedir. Bu durum mevcut perde dizilimine ilave perdeler eklenerek ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla ilave perdelerin kullanılmasıyla yapılan icraların, yenilikçi uzun sap bağlama icrasında farklı pozisyon zenginliği ve çalım tekniğini ortaya çıkardığı söylenebilir.

Bu çalışmada geleneksel icrada kullanılan karar seslerinin yanı sıra yenilikçi icrada kullanılabilecek konumlandırma ve karar seslerine yönelik belirlemeler yapılmıştır. Yapılan bu belirlemeler doğrultusunda, perde diziliminin sağlanmadığı durumlarda ilave perdelerin eklenmesiyle yatay, dikey ve çapraz icralara yönelik perde dizilimlerine imkân sağladığı tespit edilmiştir.

Transpoze icranın perde yapısından dolayı karar sesi kromatik olarak her perdeye taşınmamaktadır. La, re, mi, sol karar seslerinde transpoze icraya perde dizilimi uygun iken, si, do ve fa karar seslerinde uygun değildir. Bu çalışma doğrultusunda, perde yapısına ilave perdeler eklenip uygun olmayan dizilimlere olumlu aktarım yapılarak uygun hale getirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynaklar

- Büyüköztürk, Ş., Kılı Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2011). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. (10. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Emnalar, A. (1998). "Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı", Ege Üniversitesi Basımı, İzmir.
- Haşhaş, S. (2013). Bağlama Öğretiminde Tezene Tutuş/Vuruş Yönlerinin Yeri ve Önemi, İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi cilt 1 no:2 11-24
- Haşhaş, S. (2017). Bağlama İcrasında Geleneksellik Ve 'Yenilikçilik' Konuları Üzerine Genel Bir Değerlendirme, İnönü Üniversitesi Kültür Ve Sanat Dergisi cilt 3 no:1 87-96
- Gâzmihâl, M. (1958), Baş Ozan Korkut Ata ve Onun Yelteme Kopuzu, Türk Folklor Araştırmaları, C.5, S.104 s.1655
- Göktaş, U. (a). (2020). Bağlama İcrasındaki Çeşitliliğe Yönelik Tespitler, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Göktaş, U. (b). (2020). Bağlama Çalgısında Nota-İcra Farklılıklarına Sebep Olan Etkenler. İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi. Volume/Cilt: 6 No/Sayı: 1 (2020) 77-91.
- Karagöz Dursun, B. (2023). Music Used in Teaching Turkish to Foreigners Investigation in Terms of Structural Features, International Journal of Education Technology and Scientific Researches, 8(21), 626-659.
- Karadeniz, M.E. (1965) Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları, Ankara, Kültür Yayınları
- Karataş, K. O. (2024). Elektronik Orgun Müzik Derslerinde Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 14, 1300-1318.
- Merriam, S. B. (1998). Qualitative research and case study applications in education. Jossey-Bass Publishers.
- Özdemir, U. (2019) Notanın otoritesi, otoritenin notası: Türkiye'de nota-merkezli resmî halk müziğinin yapı söküümü, Rast Müzikoloji Dergisi, 7(2), s.2122-2148
- Parlak, Erol, 2000, Türkiye'de El ile (Şelpe) Bağlama Çalma Geleneği ve Çalış Teknikleri
- Say, A. (2002). Müzik Sözlüğü, Müzik Ansiklopedisi Yayınları 5
- Saygun, A. A. (1937). Rize Artvin ve Kars havalisi türkü saz ve halk oyunları hakkında bazı malûmat. İstanbul: Nümune Matbaası.
- Yin, R. (1984). Case study research: design and methods. (3rd press). Sage Publications